

Kunstige reir for dvergfalk

Faktaark for prosjektet «Fugleturisme i Midt- og Øst-Finnmark», et prosjekt i «Naturarven som verdiskaper (M)»

Dvergfalken er den minste av våre falker. Arten forekommer relativt vanlig i høyereliggende skogstrakter og fjellområder over hele landet, men også langs kysten fra Rogaland og nordover. Ved å bygge og sette opp kunstige reir kan du bidra til å styrke den norske dvergfalkbestanden. Dette faktaarket beskriver hvordan kunstige reir bør bygges, plasseres og følges opp videre.

Dvergfalken hekker i kvistreir, men bygger ikke reiret selv. Den er altså avhengig av andre fugler som bygger reir av passende størrelse. Når vi skal hjelpe dvergfalken med kunstige reir, er det viktig å tenke over hvordan «vertsfuglene» gjør det. Avhengig av hvor i landet man er, kan både kråke, ravn, våker, hauker, samt fiskeørn, være aktuelle vertsfugler. Det er også kjent at dvergfalken har tatt i bruk andre hekkeplasser som større fuglekasser og fjellhyller. Kråka er den viktigste reirbyggeren for dvergfalken. Den bygger som oftest reiret høyt i bartrær, gjerne helt oppe i det øverste greinverket.

Dersom det finnes bra med kråkereir i området, kan det være vanskelig og kanskje unødvendig å få dvergfalken til å hekke i kunstige reir. Det har hendt flere ganger at falken er funnet hekkende i kråkereir bare noen meter fra et kunstig. Det hører også med til historien at kråka kan bli inspirert av å finne kunstige reir – og bygger like i nærheten. Kråka kan til og med rappe reirmaterialer fra det kunstige reiret!

Dvergfalken bruker sjelden, eller bare sporadisk, det samme reiret flere ganger. Den er altså ikke knyttet til noe bestemt reir eller reirplass, selv om man ofte treffer på arten i det samme området hvert år. Hvorvidt man lykkes med å få dvergfalken til å hekke i kunstige reir, synes å være mer tilfeldig enn når man setter opp fuglekasser for ugler og tårnfalk. Det kan derfor være lurt å ha flere reir i det samme landskapet. En annen viktig ting er at dvergfalken er «reirsliter». Den betyr at den graver, napper og biter i reirmaterialene, og ofte er et brukt reir helt ubrukelig etterpå. Dette kan være

Dvergfalk foretrekker å ha god avstand til artsfeller, oftest minst en kilometer. Ved reiret varsler den intenst.

årsaken til at falken ikke har som vane å vende tilbake til de gamle reirene år etter år.

Dvergfalken tar ofte i bruk gamle kråkereir. Slike ligger ofte nesten i toppen av trærne. Allerede året etter at kråka hadde bygd dette reiret, tok dvergfalken over.

Da man begynte med fem kunstige falkereir i Trysil i 1991, ble det ingen hekking den første sommeren. Året etter var det derimot allerede tre par på plass i reirene! I årene som fulgte ble det registrert flere tilfeldige og sporadiske hekkinger. Siden er det satt opp flere reir, og det er nå kjent mer enn 150 hekkinger.

Også andre arter kan ta i bruk slike «småreir» som er beregnet for dvergfalk. Eksempler på dette er blant andre kråke, hornugle, tårnfalk, lerkfalk, haukugle, fjellvåk og ravn. De to sistnevnte bygde et eget reir oppe på falkereiret.

Som andre menneskeskapte reirplasser, bør også slike kunstige reir ha årlig vedlikehold. Dette gjelder uansett om det har vært hekking i dem eller ikke. Vær og vind sliter på reiret, og snø kan presse det ned. Regn og smeltevann løser opp flis og annet rusk som brukes som underlag, og vinden kan bevege greinene og treet så det nesten rives i stykker. Dvergfalken kan også selv ødelegge sin egen hekkeplass ved å bite og rive i reiret.

Et kunstig reir som er plassert åpent i ei furu, er tatt i bruk av dvergfalk. Eggene er vanskelig å skille fra tårnfalken, men reirbunnen roper arten. Tårnfalken ruger alltid på ei matte av «museull» og gulpeboller. Hos dvergfalken er det i høyden noen fjær og fugleknokler.

Årlige inspeksjoner er derfor helt nødvendig.

Det er flere eksempler på at dvergfalken kan hekke nær andre arter av rovfugler. For eksempel er det registrert hekking bare 20 meter fra et tårnfalkpar i en hekkkasse. Denne sameksistensen gikk tilsynelatende bra. Hekking er også registrert 30 meter fra ei bebodd perleuglekasse. Dette var verst for ugla, for falken var etter den med en gang dersom ugla viste seg i dagslys! Slike naboskap kan muligens være til felles nytte i form av trygghet mot fiender. Dvergfalken varslers intenst dersom den aner at en fare er nær – særlig i ungetida. Ellers er den temmelig stille og anonym, og man kan lure på om den i det hele tatt er i området.

Dvergfalken vil gjerne ha litt avstand til egne

Forfatteren inspiserer et kunstig reir med store dvergfalkunger

Kunstige reir som er laget i en nettingkurv. I reirskåla er det lagt tørr flis fra en råtten stubbe.

Kunstig reir plassert i ei furu. Rundt kanten er det i tillegg festet en del grove kvister og greiner.

artsfeller. Reir kan likevel settes opp med noen få hundre meters mellomrom for å gi fuglene flere alternativer, samt mulighet til å legge om igjen dersom det første hekkeforsøket mislykkes. I visse tilfeller kan også to par hekke tett, så nær som 300 meter mellom reirene er registrert. Det vanlige derimot er minst en kilometer til nærmeste nabo.

Framgangsmåte

1. Et enkelt kvistreir kan lages og settes opp i skogen i løpet av en times tid. Dette er en type reir som det altså er relativt raskt å lage, men som neppe holder så veldig mange år uten god oppfølging. Det eneste man trenger er kvist og litt ståltråd. Bruk gjerne smågreiner og kvister fra tørrgraner, ca. ½ m lange og mindre, gjerne med mose og lav på. Disse er lette å flette sammen, og de «bygger» godt, slik at det blir mulig å få reiret ganske tett. Det er lettest å bygge dersom greinene er litt fuktige. Da lar de seg bøye litt uten å brette. Begynn med å legge greiner i stjerneform. Bygg så på med flere lag. Fest sammen med litt ståltråd underveis. Sett på kvister slik at det dannes en flat reirskål med noe oppbygde kanter rundt. Reiret bør være minst 10 cm tykt under selve reirskåla. Reirskåla kan være ca. 20 cm i diameter, og hele reiret ca. 40-50 cm eller større. Reiret bør festes mellom noen greiner, så høyt oppe som mulig, for eksempel i ei furu i en myrkant. Deretter bør det legges litt flis fra en tørrstubbe, eller noe annet smårusk, som falken kan grave ei reirgrop i. Dette blir underlag for egg og unger. Det kan også være nyttig å feste noen flere kvister på eller rundt reirkanten etter at reiret er kommet på plass.

2. Hvis man vil lage et mer varig reir, kan det brukes en slags nettingkurv som utgangspunkt, ca. 40 cm i diameter. På bunnen bør man legge et noenlunde tett lag med for eksempel bark/never, som hindrer at rusk, flis og biter av kvister faller helt gjennom. Slik hindrer man at det blir hull tvers gjennom reiret, uansett hvor mye falken graver og skraper i reirbunnen. Deretter bygges selve reiret inne i «kurven» av greiner og kvister, gjerne tørre grankvister med lav på. Form reiret med en reirskål og kanter rundt med en tykkelse på 10-15 cm eller mer. Til slutt surres en ståltråd rundt reirkanten og gjennom nettingen. Stram gjerne godt til. Etter som tida går, tørker kvistene, og tråden kan derfor lett bli slakk. Husk derfor å sjekke/stramme til årlig. Når reiret er på plass i treet, legges det i et lag med flis, småkvist og lignende som underlag for eggene. Dessuten kan det være fint å feste flere kvister på reirkanten helt til slutt.

Oppsetting

Dvergfalken unngår helst tett skog. Likevel kan den hekke et stykke inne i skogen dersom det ikke er andre bedre hekkeplasser i nærheten. Erfaringene viser at det er lettest å få hekkinger i reir som er satt opp i åpen barskog, for eksempel i områder som veksler mellom myrer, vann og skogteiger. Det har vist seg at vann i form av ei elv eller et tjern, med det livet som er knyttet til det, kan være et viktig innslag i dvergfalkens hekkebiotop. Varierte landskapstyper inneholder som regel en del småfugler, og det er lettere for dvergfalken å jakte i litt åpent terreng enn inne i skogen. Reirtreet

kan gjerne være et løvtre, for eksempel bjørk der dette er hovedtreslaget. Andre mulige treslag er gran og kanskje særlig furu. Det er ofte lettere å finne gode steder å feste slike reir i furu enn i gran. Reir som er satt opp i gran, kan også være vanskelig å finne for falken når den ankommer i april-mai. Derfor anbefales furu som reirtre.

Reiret festes med ståltråd i en greinklype eller mellom to greiner i treet's øverste del. Selv om dvergfalk også benytter åpne reirplasser, er det bare en fordel om reiret er skjult av overhengende kvist og bar. Dette

beskytter både mot innsyn fra kråkefugler og andre eggjuver, og som beskyttelse mot vær og vind. Reiret må kanskje festes på ei grein på tvers mellom to greiner for å gi god nok støtte. Reiret bør festes med ståltråd på minst 4-5 steder for å sikre at det ikke blir skjevt når snø og vind tar tak.

Pass på at det ikke er harde greiner eller spisse kvister som stikker opp i selve reirskåla. Reiret festes høyt oppe i treet, gjerne nær toppen.

Faktaarket er laget av Bjørn Foyen

Alle foto: © Bjørn Foyen

En nesten flyvedyktig dvergfalkunge oppvokst i et kunstig reir og klar for ringmerking. Et dvergfalkkull består oftest av 3-5 egg.